Едуард Мартін (Мартін Петішка)

Гейша

"Філея, двадцять п'ять років, розлучена, бездітна, очі блакитні, волосся світле, особливі прикмети: маленька родимка під лівим вухом", — диктувала я свої дані в темний отвір у стіні й відповідала на запитання, висвічені на табло комп'ютера.

На табло засвітилося: "Народжена?"

Я завагалась, але в останню мить подолала бажання відповісти "так"; тутешня канцелярська братія жартів не любить...

— 27.05.2299, — мляво відповіла я, вдивляючись у темний отвір, де зникав мій голос.

Я знала, слова закодовуються, і в цьому комп'ютері мій код приєднується до інших кодів, а дані, які я щойно дала, надходять у пам'ять, де вже є інформація про мене. Спало на думку: а чи знає цей автомат, якого з моїх шефів я найбільше любила і як пізно, аж у свої чотирнадцять, уперше закохалася. В продавця бубликів, який тоді навідав нашу галактику...

Подейкувалось, ніби ті автомати знають усе про всіх.

Коли тільки я народилась, в одному з автоматів з'явився мій код. Електронна машина нагромаджувала інформацію, одержану від моїх ближніх, учителів та сусідів. І ось тепер мені здається, наче я стою не біля білого ящика з темним отвором, а перед попом на сповіді...

Знає про мене таке, чого не знають навіть на роботі, знає, чому я розлучилась. Аби лиш не почервоніти при таких думках.

Я нахилилася до хромованої стінки автомата й у її блискучій поверхні спробувала розпізнати власні риси...

Автомат захарчав.

Наче сварив, картав, докоряв мені...

Я знала, це лиш автомат, але неприємне відчуття не зникало, щось подібне я почувала перед своїм дідусем; він теж на мене дивився так, наче знав про мої справи геть усе.

Ніколи не прийшла б сюди, якби не мусила звільнятися з роботи. Шефові вкотре перехотілося розлучатись, замість покинути жінку, він вирішив порвати зі мною. Хоч би скільки шефів мені траплялося, я ніколи не могла позбутись ілюзії, що котрийсь із них вчинить саме навпаки.

Наївне дівчисько.

Невиправне наївне.

А в цього шефа я закохалася по-справжньому, і тому треба було кидати роботу. Мусила.

Ось так я й пішла до Ex-3769, як звалася біла скриня, просити його підшукати мені посаду. Давно слід було це зробити...

Автомат хлипнув, вдавившись моїми даними.

І виплюнув картку.

На ній було єдине слово.

"Гейша".

Першої миті я сприйняла це як жарт, як смішну помилку, та коли за десять секунд автомат не виправив збою, зрозуміла, що він не жартує й не помиляється.

І розсердилась.

А хто б не розсердився, почувши, що найбільш підходящою з тисяч професій, які тільки можна вибрати, для нього є саме ця. Гейша.

Я товкла оту білу діжку, поки заболіли кулаки...

Ніколи не сподівалася від цивілізації добра...

Але терпіти образи...

Зносити лайку... Хіба ж не лайливим є слово "гейша" для сучасної жінки? Що воно точно означає, я не знала, і від цього лють брала ще дужче.

Я заходилася диктувати все спочатку; хай-но комп'ютер поморочиться ще раз і виправить помилку. Так, життєвий досвід у мене був, незважаючи на свої двадцять п'ять, я могла б написати не один роман про пережиту бувальщину, але все-таки вважала себе порядною сучасною жінкою, а слово "гейша" сприйняла як образу.

Автомат виплюнув картку.

Зажмурившись, я спершу провела по ній долонею...

Неначе хотіла погладити свою майбутню роботу, перш ніж її побачити.

Гейша.

Більше того, слово надрукували жирніше, наче автомат хотів гукнути його просто у вічі.

Я стусонула автомат і вийшла з кімнати.

Таке нахабство. Я глянула на мою струнку й елегантну постать, відображену в скляних дверях.

А може...

Може, комп'ютер мені лестив?

Але комп'ютери не тямляться на лестощах.

Я зайшла в рекламне бюро довідатися, що ж воно за фах — ота гейша. Те, що вичитала в старих енциклопедіях, справляло досить-таки недвозначне враження, але в наш час значення слів стає щораз ширшим. У каталозі фахів "гейша" справді значилося, як дозволене заняття. Отже, нічого протизаконного, можна не боятися судового переслідування. Ось тільки самураїв зараз не рясно, та й "гейша", як я розуміла, зовсім не звучало образливо. Автори каталога професій знали, що роблять.

До речі, в цьому каталозі я знайшла безліч таких загадкових професій, що не могла вгадати навіть галузь, де їх застосовують. Мечник, наприклад, виготовляв не мечі, а схожі на лезо меча датчики для антен. Тому я припускала, що й з гейшею все має бути по-іншому. Старе слово, нова робота. Не гаруватиму, як раніше, секретаркою, раділа я. Хоча хтозна... Секретарка-й гейша..

Усміхнена дівчина-канцеляристка лише кивнула, почувши, що я хочу бути гейшею. Вона заглянула до журналу й сказала, що найближче вільне місце гейші є на планеті 873/LZ в 36-й галактиці, тобто майже поряд. У четвер уже можу приступати до роботи.

Я згодилася.

Я входила в смак пригоди.

Тоді я була доволі легковажною, легковажність правила мені єдиною зброєю проти нудьги.

Я замовила візитні картки,в яких значилася й професія. Друкар, видно, теж не відав, що це за фах: оддаючи візитки, він спробував мацнути мене. "За кого ви мене маєте?" — крикнула я. "За гейшу, звичайно, а що?" — Здивувався друкар.

Тоді мене взяв сумнів — чи не дорого обійдеться мені та легковажність?

На планеті мене вже чекали. "Сідайте, гейшо",— сказала співробітниця космодрому. Здивована й водночас неприємно вражена таким незвичним звертанням, я зайшла до невеличкого космобуса. Але дівчина поводилася так природно, наче везла не гейшу, а якусь буфетницю, жінку буденної, нудної й нецікавої професії.

Ми під'їхали до залу чекання.

— Ось, гейшо, ваша кімната.

Дівчина кивнула на двері, над ними висіло щось схоже на японський ліхтарик.

Увійшла в кімнату.

Що ж, гарна, сонячна й гуркоту ззовні не чути. Лише спокій, безперечно спокій. Бамбукові меблі, рогожкою застелене ліжко, на стінах — довгі штори з ідилічними картинками: гори, солов'ї на карлюкуватих соснах, під ясним небом посеред луків стоять дівчата; одне слово, романтика.

Гейша — слово японське. Обстановка в кімнаті теж японська, все тут доречне, як і повинно бути, подумала я, тамуючи неспокій.

На дверях висів прейскурант.

Персональний візит триває не більш як годину, ввечері такса дорожча, між двадцятою й двадцять четвертою — найдорожча, потім до десятої ранку — відпочинок, а кожен четвертий тиждень — відпустка.

Візити — від десятої ранку до півночі.

Коректні слова, без смаку, запаху й кольору. Така безбарвність відгонила чимось зловісним.

І нехай.

Я звалилася на рогожку. Пішла друга година ночі, була вільна до десятої ранку.

Кинути цю роботу я могла будь-коли. Про всяк випадок я не розпаковувала речей: не зашкодило б дочекатись першого відвідувача і дізнатися, що значить бути гейшею. Ні, наївною я не була.

Аж ніяк не наївною. Гляну лише, що з того буде, та й зникну, додумалося мені.

Оскільки фах обирали електронні машини, відпала потреба в клопітних пошуках, адже комп'ютери не помилялись. Я б ніколи не наважилася на таку роботу, якби її нараяв не комп'ютер-усезнайко. Кортіло все-таки побачити, що воно за фах, найбільше мені підхожий. Колись я не знала, ким працювати, і в мої шістнадцять комп'ютер запропонував цілий ряд спеціальностей. Кожному кандидатові пропонували різні варіанти. Досі я не чула, щоб із товстелезного каталога зоряних професій електронна машина обрала б комусь одну-єдину.

"Яке ж воно, те моє заняття?" — думала я вранці, спостерігаючи, як у пісковому годиннику помалу доходить дев'ята. Усе тут було ніжне і м'яке;

навіть годинник не мав ні стрілок, ані індикатора, — з одної його половини до другої м'яко сипався пісок.

У ванній на вішалці висіло кімоно, приготоване для мене.

Я прийняла душ і вдягла кімоно.

Тоді з'їла кілька сухарів і запила їх чаєм. Поки спала, хтось уже заходив до кімнати: на столику стояв сніданок.

Коли нема нічого кращого, то можна бути гейшею: це зовсім непогано.

Коли годинник показав десяту, в передпокої почулося човгання, неспокійні кроки, ніби за дверима товкся натовп, марно намагаючись не шуміти, щоб не розбудити мене.

Почекаю.

Дівчина з канцелярії запевняла, що робота пристойна й мені нічого боятися.

"Все залежить від вас", — сказала вона, всміхнувшись.

Я згадала ці слова і заспокоїлася.

Завжди все залежить від нас.

Я намагалася думати про щось інше, аби прогнати страх, — тоді я добре-таки була налякалась.

Деякі професії з часом зникають, інші — народжуються, деякі то стають другорядними, то знову набувають ваги.

Мені пригадалося, що раніше в газетах часто з'являлись оголошення на всю сторінку: "Дівчата/ Знаєте, чим слід займатися? Ставайте гейшами! Телефонний номер..." Я, проте, вважала ці оголошення за жарт. Як часто щось справді важливе сприймається за жарт.

Ну й що? Кинути роботу гейші можу будь-коли.

Але стати гейшею можу лише тепер.

Щодо міжлюдських стосунків я не мала ілюзій; гадаю, в моїх подруг-секретарок їх теж не було. Нашим завданням було підтримувати наших шефів, здебільша загнаних хворих людей, у дієздатному стані. Поки доробишся до тої керівної посади, то, гадаю, й звалишся, здоров'я втратиш. Шефи були як маленькі діти — я мусила їх утішати, ставити компреси, масажувати (одним з предметів курсу секретарок був і масаж). У сучасного начальства стільки всіляких технічних засобів, що секретаркам лишається одне — дбати про здоров'я своїх шефів. Я чула, в давнину, до епохи роботів, секретарки вміли друкувати, сортувати ділові папери, гострити олівці й робити багато чого іншого. А на наших курсах секретарок нам викладали предмети, які здивували б секретарок минулого. Нас навчали готувати каву тридцятьма способами — всіма рецептами галактики, але в основному ми робили зоряну каву, звану за

традицією кавою по-турецьки. Нас учили танцювати, щоб розважати начальника в хвилину дозвілля, грати на струнних інструментах, декламувати; секретаркою, навіть з найвагомішою протекцією, не можна було стати без мелодійного голосу. Ми вчилися вести бесіду про важливе й пусте, куховарити, лікувати — вивчали, звичайно, лиш основи. Ми повинні були вміти все, і між отими предметами, які я оце згадую, не бракувало також науки цілуватись...

Секретарка, за словами поета, стала ясною зіронькою цивілізації — не просто службовкою, як колись, а особою, відповідальною за здоров'я й психіку начальства.

А відповідальність була немалою.

Працювати секретаркою було модно і престижно, тому мене зачепило за живе, коли автомат визнав мене ідеальною гейшею.

Хочу зауважити, в обов'язки секретарки не входило нічого аморального. Все залежало від її смаку та розсуду. Навіть поцілунки. Коли тільки шефові доводилося справді туго, то було останнім способом врятувати його від депресії...

Що не кажіть, а вимоги до сучасного начальства таки зросли.

Це колись шефи були просто виснажені роботою; сьогодні на них страшно глянути. Мій останній шеф доплентував уранці до канцелярії, звалювався на масажний стіл, а після масажу ковтав каву з уранішніми пілюльками. Години дві ще міг працювати на повну силу, а тоді знову валився на стіл, ковтав обідні пілюльки і заїдав їх кількома шматками пісної шинки, щоб не жити на самих пілюльках. Попрацювавши ще трохи, влаштовував збори чи нараду, а ввечері падав з ніг від утоми.

Судячи з розповідей моїх подруг по професії, таке було скрізь. Я теж дбала про свого шефа, як уміла, аби тільки була од нього віддача.

І оті мої дії здавалися зовсім не такими, як амури секретарок і шефів у минулих століттях. Навіть мови не могло бути, щоб ми поїхали, наприклад, на дачу. В моєму медальйончику на шиї й досі зберігається папірець, де мій перший шеф, перше моє кохання записав: 11.30,40-12.31,40 — флірт із секретаркою. Як у всіх великих начальників, суперначальників, його робочий день поділявся не тільки на хвилини, а й на секунди.

Я згадувала своє життя, втупившись у розкішну штору з вигаптуваним солов'єм. У піврозтуленому дзьобику пташка тримала гілочку жасмину, простягаючи її мені...

Я розімліла.

Раптом відчинилися двері. Ввійшов перший відвідувач.

Зрозуміло, я знала наперед, що жінки до мене не ходитимуть. Але хто ходитиме — цього не знала й не гадала.

Я не терпіла нудьги, над усе любила несподіванки, тому й пішла сюди працювати.

Власне, в житті я нічого не хотіла, крім постійних несподіванок.

Я завчасно почула кроки відвідувача, почула, як він наближається, чіпляє ногою пуфик біля вікна, як пуфик сунеться...

І все ж не відводила погляду від солов'я.

У цю мить я не нудилась — аж ніяк не нудилася.

Коли ж нарешті відвела очі від пташки й глянула на гостя... я заверещала від жаху.

Я не ляклива, доводилось багато чого побачити на віку, але тоді не змогла втриматися, щоб не закричати. Вереснувши, я злякалася власного голосу.

І заверещала вдруге.

Це було останнє, що я могла зробити...

А потім лежала, скорчена й заціпеніла, мов кролик перед удавом...

Людина вже давно позбулася жахів, які мордували її в минулому. Вже не треба було боятися голоду, хижаків, холоду, нужди, пожеж, грабунку, злиднів та хвороб. Усе на світі оповивала м'яка сітка, оберігаючи нас від хибного кроку, від щонайменшого збочення. Машина обрала мені найдоцільнішу професію, нараяла підходящого жениха, кожного дня доставляла їжу з точно виміреним — в залежності від стану організму — вмістом вітамінів та поживних речовин. Комп'ютеризована система інструкцій та розпоряджень торувала кожній людині щонайрів нішу життєву стежку.

І все ж людина не позбулася страху.

Напевно, вона потребує його так само, як і кохання. Бракує справжнього страху — вона вигадає, хай і безглуздий. Немає справжнього кохання — людина все одно закохується, по-дурному, на шкоду собі.

Останнім часом я відчула страх.

Неясний. Боязнь майбутнього, дарма що я його не могла знати.

А зараз... зараз у моїй кімнаті — страхопуд.

Було чого лякатися, він здавався привидом із страшної казки.

Чудово пам'ятаю його вигляд, краще, ніж своїх коханців. Таку потвору не забудеш, хоч би й хотів. Здоровенна кошлата голова, на ній руді й чорні пасма волосся. Велетенські палахкі очі, широкий тонкогубий рот, з якого стирчали, мов з черепа доісторичного звіра в музеї, гострі зубища.

Могутнє, якесь прудке павуче тіло.

Він хрипів... хрипіла... хрипіло...

Я не знала, якого роду ця істота, чула лише хрипіння, масне хрипіння, інакше не скажеш.

Мені бракло сили навіть заплющити очі.

Підійшовши до моєї рогожки, він-вона-воно завмерло.

Захрипіло.

І простягле до мене довжелезні кігті.

Як два людські пальці завдовжки.

Я була надміру самостійною. Коли росла, то ще відчувала дівочу полохливість, хоча вже могла весело базікати з першим —ліпшим і тут же з ним подружитися. І пізніше, вже дівчиною, ця звичка не покидала мене. Та що там казати, в шістнадцять літ була з мене неабияка вітрогонка. Я сміялася з маминих побоювань: нічого, мовляв, зі мною не станеться, не в тім'я бита. Хто б міг подумати, що в мить смертельного жаху на гадку могло спасти саме це, але згадалося мені мамине

обличчя, погляд, голос. Мамин голос наказував мені не злигуватися з ким попало...

Я не зводила погляду з палахких очей страховиська...

Ні!

Знати його не знаю і бавитися з ним не стану!..

Мама мала рацію.

Страхопуд сів коло рогожі й розплакався, почав розповідати про своє життя. Мій страх пройшов, я слухала його і жаліла — що далі, то дужче.

Страхопуд працював космодромним дивоглядом — роботом, якого придбав космодром за рекомендаціями психологів. Психологи передбачили, що космодромом можуть вештатися діти, а для біди багато не треба. Космодромні опудала були найновішим винаходом, вони мусили обходити небезпечні місця й своїм виглядом відганяти дітей. До цього нововведення випробували все можливе: від табличок з пересторогами й штрафів до виховних годин у школах. Та невиправні дітлахи вперто лізли в зони старту трансгалактичних кораблів. Варто було придбати одного бабая, й діти почали обминати космодром десятою дорогою. Цивілізація повернулася до першооснов — найдієвіших, як виявилось. Я грішним ділом подумала, що незабаром на космодромах для ще більшого ефекту впровадять кібернетичну бабу-ягу, але змовчала, лише гладила заплаканого страхопуда по голові.

Страхопуд зазнав багатьох мук. Він розповів мені, як йому прикро бачити дитячий страх, як він любить дітлахів, як не хоче їх страшити, як мучить його ця клята робота.

Я поставила платівку з ніжною легкою мелодією й затанцювала.

Він перестав плакати.

А потім я говорила страхопудові про потрібність його роботи, про необхідність самопожертви задля дітей...

Може, не слід було обтяжувати космодромних бабаїв такою чутливістю, людською чутливістю, але я розуміла, що без цього, напевно, не обійтися: робот-охоронець мусив приймати рішення за частки секунди...

Наступним відвідувачем був космічний митник. Цей робот контролював багаж туристів і стежив, щоб ніхто не порушував галактичних правил ввозу-вивозу. Його гризла совість, що мусить відбирати в людей речі, заборонені інструкціями, хоч багато митних обмежень він вважав застарілими й безглуздими. Та ще й на додачу люди опиралися, скандалили й не хотіли розуміти, що він лише виконує свій обов'язок. Дехто навіть не підозрював, що митник не людина. Вигляд у нього був бездоганний: високий, стрункий, з вусиками.

Я втішала митника так, як перед тим бабая. Заграла йому на арфі, грала: поки він перестав плакати, а потім розмірковувала про його місце в житті й хвалила за розсудливість.

Уже й не знаю, звідки бралися у мене аргументи. Особисто мені митники в печінках сиділи ще з минулого року, коли відібрали в мене ручного птеродактиля, якого я під час відпустки купила в 131 галактиці. Ми так звикли одне до одного, що митникові довелося виривати його силою. Птеродактиль скавучав і молотив повітря рожевими лапками.

Коли тільки те згадаю, мене тягне на плач...

Але митника я таки втішала, грала йому на арфі. Зрештою, за це мені платили.

Цього дня мене відвідало ще кілька митників, кібернетичний сторож, електронний пілот, змучений відповідальністю за своїх пасажирів, стюардеса, яка не могла примиритися з тим, що вона не людина, що сім'ї їй ніколи не мати. І ще два штурмани. Працювали, бідолахи, по двадцять годин на добу й страждали від того, що позбавлені справжнього життя. "А ви як гадали, хлоп'ята електронні?" — вертілося в мене на язиці, але мої вуста співчутливо кривилися. І нарешті прибув ще один космічний страхопуд, якому порекомендував мене мій перший клієнт.

Не слід було робити їх такими чутливими, адже вони тепер мучаться, як люди.

Я втішала їх як уміла.

Веселила, грала на арфі, танцювала, а особливо згорьованих гладила по руці й бачила, які вони стають щасливі...

Я вже розуміла, що таке гейша.

Сучасна гейша.

Психіатр.

Ласкавий психіатр для роботів.

"Ну й доробилися, — бурмотіла я собі під ніс, коли, смертельно втомлена, падала опівночі на рогожку. — Доробилися ми, до ручки дійшли. Вже не тільки нам потрібний психіатр. Він уже потрібен і нашим творінням".

Якби я не засинала відразу, може, й сама плакала б...

Я хотіла почитати про свою професію, тож позичила кількатомну працю професора Оріана "Гейші, благодать для андроїдів" та лекції з психології роботів "Праця гейш в автоматизованому суспільстві". Обидві праці сходилися в одному: на певному ступені розвитку інтелекту роботам загрожують стреси.

Як людям.

Звичайно, роботам з розумом, не тим, що продають каву чи розмінюють монети.

Разом з інтелектом приходить сприйняття світу, а відтак і його оцінка. Власна оцінка породжує протиріччя між власним "я" і рештою світу...

Закомплексованих роботів (як їх називали студенти з кафедри раціоналізації комп'ютерів) звільняли від роботи й замінювали новими. Я читала про робота Астромагнуса. Він завідував обсерваторією, і професор Оріан присвятив йому цілий розділ. Той робот потрапив на клінічне обстеження й цим уславився. Це був перший комп'ютер, розумовий розвиток якого перейшов межу, до якої раніше не наближався жоден робот. Крім завідування обсерваторією, він писав трактати з філософії та математики.

Одного разу прибиральниця почула в обсерваторії голосіння.

Це не був ні дитячий, ні жіночий плач. Ані чоловічий. І все-таки ті дивні звуки не були нічим іншим, лише плачем.

Згодом прибиральниця розповідала, як її ввігнало в сльози те голосіння, невтішне і мелодійне, наче квиління скрипки.

Прибиральниця покликала співробітників.

Комп'ютер справді плакав.

А коли його спитали, чого він плаче (ставлячи таке безглузде запитання, технік аж почервонів), комп'ютер відповів словами Паскаля: "Мене лякає порожнеча безмежних просторів наді мною... І самотина..."

Три тижні найкращі психіатри галактики обстежували Астромагнуса, і тоді, півстоліття тому, було започатковано психіатрію роботів.

Книги про мій фах не належали до розважальних та легких, і деколи я просто змушувала себе читати. Навіть коли була втомлена роботою. Хто не був гейшею, не знає, як це важко. Але і в сухих рядках трактатів траплялося таке, від чого я терпла.

Найбільше вразив мене запис розмови з роботом-астрономом.

"Ніхто мене не любить", — скаржився він.

Тої ночі, коли я дочитала до цього місця, я раптом відчула, що робот мав на оці й мене. І розплакалась.

Я чимраз краще розуміла роботів, бо намагалася поставити себе на їхнє місце.

Найбільша помилка полягає в тому, що людина дивиться навколо себе лише власними очима. І часто бачить світ недокладне, ба навіть хибно. Щоб добре побачити, треба вміти подивитися чужими очима.

На своїх ближніх, на всіх людей, на андроїдів.

Досягши певного рівня, інтелект мусить заручитися з любов'ю. Щоб вижити.

Досягши певного рівня, знання мусить заручитися з любов'ю. Без цього воно нічого не варте.

Роботи досягли цього рівня.

Колись це мусило статись.

Я намагалася зрозуміти роботів — і ловила себе на думці, що ніколи й ні для кого так не старалася. Чого я тільки не досягла б, якби свого часу поводилася з людьми так, як тепер з роботами. Іноді мене брала така злість, що я обзивала їх залізяччям, але співчуття враз переважало і я знову намагалася бути якнайласкавішою з отими прибитими бідою, закомплексованими роботами.

Чого я тільки не досягла б, якби частіше замислювалася. Звісно, не лежала б на оцій рогожині.

Я терпляче вислухувала безконечні монологи, холодні й жалібні потоки слів, прозорих і ввічливих... водоспади, словоспади туги та безнадії.

І комп'ютер може відчути себе непотрібним.

"Цілий день одні й ті самі рухи, отакі, — показував робот, — з ранку до ночі подаю перонні квитки, ввесь день... лиш деколи комусь покажу, де його ракета. Непотріб з мене, бовдур".

Я намагалася його розрадити й знайти в його долі таке, що додає сенсу — в кожній долі завжди знайдеться щось таке.

Треба лише, щоб той, хто нарікає на долю, закасав рукави — і знайшов оте "щось"...

І ми його знайшли. Колись цей робот, бавлячи заблудлу дитину, розповідав їй такі цікаві казки, що дитя перестало плакати. А тоді надійшли батьки дитини...

— Ви вважаєте, коли завдяки нам хтось перестає плакати, ми живемо недаремно? — спитав мене робот з надією в голосі.

— Безумовно, — відповіла я й позаздрила йому водночас. Не могла пригадати, щоб хтось через мене перестав плакати. Швидше навпаки — через мене плакали.

Я втішала лише електронні машини.

Я грала кумедну роль, і це мені, як жінці, дошкуляло. Для жінки куди краще мати який завгодно вигляд, аби не бути смішною. Принаймні для мене.

Спочатку робота мені подобалась.

Можливо, це справді була єдина професія, моє покликання, для якого я народилася.

Я стала відомою, найвище начальство надало мені звання передової гейші. Але я попрохала зняти з мене те почесне звання, натомість якось перейменувати професію. Довідавшись, що я гейша, деякі мої знайомі дивилися на мене з доволі масною усмішечкою.

Але з центру відповіли: нічого, мовляв, не вдієш, традиційна назва вже приросла до цього фаху. Колись гейші додавали смаку життю й гармонії людям а я тепер-роботам. Ти, мовляв, і не уявляєш, скільки коштувала б заміна кожного такого морально знищеного робота новим. Ощадиш, мовляв, суспільству великі кошти.

Так, заробляла я непогано, і зарплата відповідала потрібності моєї праці.

Але час від часу мене посідав смуток.

"Щоб я, психіатр роботів,— глузувала я сама над собою,— та пішла до психіатра? Хіба не зможу сама собі дати раду?"

У вихідні я відчувала себе безмежно самотньою, такою, як той робот-астроном, що розплакався вночі...

"Які жорстокі ми, люди, — думала я, — нам бракує вміння жити так, щоб усі були щасливі. Хіба це не безглуздя? Навіть машини робимо нещасливими".

Той сіромаха, космодромний страхопуд, мій щоденний відвідувач, мені сподобався. Я вже не лякалася його, він уже не видавався мені страшним. Колись чоловіки, яких я спершу вважала красенями, з часом переставали мені видаватися такими. Бувало й навпаки. Краса не завжди діяла однаково — вряди-годи я переставала сприймати друзів як красенів і потвор. Вони ставали звичними. Звичні обличчя, очі, губи...

Наставав час інших якостей. "І як можна було ось такого вважати гарним?" — дивувалася іноді я. Хвилини близькості знімали з облич маску вроди чи потворності й надавали їм нової краси чи нової потворності.

Я звикла до мого страхопуда, він став моїм добрим неспокійним другом. У вільний час я ходила з ним на прогулянки чи до космодромної кав'ярні. Дехто, побачивши його вперше, насмішкувато шкірив зуби, а я цих людей щиро жаліла. "А може, це тобі, друже, — подумки зверталася я до чоловіка, що усміхався своїй молодій пасії, — варто чкурнути світ за очі від дівчини з гарячим, зачарованим поглядом?.. А вам, шановна, що саме питаєте офіціанта, чому це мого супутника пускають у кафе, слід було б розгледіти справжню подобу вашого кавалера, напахченого, з

напомадженим волоссям, і на гарматний постріл не підпускати його до себе..."

Я звикла до страхопуда, називала його Юджіном, а він був удячний мені за це вигадане ім'я. Навіть звертання може бути свідченням любові. І все одно мене не полишало відчуття, наче я не живу. Раніше я була далеко не такою корисною для інших і мала більше підстав уважати себе нещасною. Але я жила, жила повним життям. А тепер моє життя скидалося на животіння.

Моя слава розійшлася повсюдно, з центру повідомили, що я уславилася на цілу галактику. Мій робочий час був переущільнений, найрізноманітніші роботи приходили до мене. Тих, хто не міг ходити, приносили — плоскі, грубі, високі чи вузькі коробки, а я вислуховувала їхні жалі й сповіді...

Так, я стала сповідником.

Мою кімнатку так і назвали — сповідальня.

Мою по японському вмебльовану кімнатку, де стільки роботів віднайшло психічну рівновагу та втіху... Психічну? Автори підручників про інтелект електронних машин це слово вживали, але брали його в лапки. Хто пнувся в оригінали, додавав до слова цифровий індекс: одиниця позначала рухомі комп'ютери, двійка — напіврухомі, а трійка — ті, яких приносили інші.

Мене дивувало, що гейшами працюють самі лише жінки. Хіба тільки жінки можуть давати втіху й ласку, так потрібну змученим і засмученим?

Часом я дуже пишалася своїм покликанням.

Іноді, коли робот виходив з моєї кімнати і в його скляних очах уже не туманіла думка про самогубство, я була ще переконаніша в своїй

корисності. То були найпрекрасніші миті в моєму житті. Як добре отим утішеним моєю грою на арфі, моїми танцями, ласкою, бесідою, що розвіювала стреси! І як радо помінялась би я місцем з тими, хто виходив од мене, розгойдавши штору з бамбукових паличок...

Я була лікарем, лікарем машин, дивовижно здібним лікарем.

Але я була — й відчувала чимраз гостріше — безнадійно хворим лікарем.

Я вміла лікувати всіх, крім себе самої.

Я стала такою плаксивою, що таки відвідала психіатра. Психіатра-робота.

Тільки-но розповіла йому свою історію, він зрадів, заблимавши лампочками, як ото, зрадівши, блимають усі роботи-психіатри.

Потемнілим дисплеєм психіатр удивлявся мені у вічі.

І розповідав, розповідав, розповідав... Він виявився ще нещаснішим від мене. Зрештою, я танцювала, співала, гладила рукою холодний дисплей...

Ні, так не піде.

Не хочу втішати, хочу, щоб утішали мене.

Я йшла додому і плакала.

— Така гарна дівчина і раптом реве, — обізвалося в мене за спиною. Я озирнулася.

Там стояв механік з блискучою маслянкою в руках. Він запросив мене на вечерю. За два місяці ми побралися.

На наше весілля прийшло зо сто гостей, переважно мої пацієнти. Гостям-людям це було не дуже до вподоби, зате мені — подобалося.

Космодромний страхопуд був за старшого свата, кілька пацієнтів організували стіл. Страхопуд із сусіднього космодрому привіз гору квітів...

— Чому вони тебе так люблять? — питав мій наречений, усміхаючись над короваєм.

— Знають, що і я їх люблю, — відповіла я, — і тим щасливі. Все живе, все, що може відчувати біль і радість, потребує іншої істоти, яка його любила б, назвала б його потрібним...

— Я кохаю тебе, ти мені потрібна, моя гаєчко, — сказав мій жених. А я подумала: доки триватимуть його почуття?.. З комп'ютерами простіше. У комп'ютерів є гейші.

І все-таки я рада бути людиною. У людини більше можливостей, ніж у робота.

Принаймні — на одну.

Найголовнішу: обрати того, кого любиш.

І шлях до нього.